ביאורים לפרקי אבות

המשנה עם פירוש ר"ע מברטנורא ועיקר תוי"ט

פרק ראשון

א מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ (ב), וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (ג). הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ (ד) תַּלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה.

פירוש ר"ע מברטנורא

משה קיבל תורה מסיני. אומר אני לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם ג"כ חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבירו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני: **מסיני.** ממי שנגלה בסיני (ה): **לזקנים.** שהאריכו ימים אחרי יהושע. ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: **לאנשי כנסת הגדולה.** מאה ועשרים זקנים היו. זרובבל שריה רעליה מרדכי בלשן, שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכללם, חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחבריהם. ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה (יומא ס"ט ע"ב) שמשה אמר (דברים י') האל הגדול הגבור והנורא, באו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא, והם החזירום כבתחלה, לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו, שאלמלא כן היאך אומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה אומות: **הם אמרו שלשה דברים.** הרבה דברים אמרו, אלא שלשה דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום התורה: **הוו מתונים בדין.** שאם בא דין לפניך פעם ושתים ושלש, לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו, אלא הוו מתונים, כלומר ממתינים קודם שתפסקו הדין: **והעמידו תלמידים הרבה.** לאפוקי מרבן גמליאל דאמר (ברכות כ"ח ע"א) כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש, קמ"ל שמלמדין תורה לכל אדם ואין צריך לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה. אי נמי אשמועינן (יבמות ס"ב ע"ב) שאם העמיד תלמידים בבחרותו יעמיד תלמידים בזקנותו, דכתיב (קהלת י"א) בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך: **ועשו סייג לתורה.** גדר שלא יבא ליגע באיסור תורה, כגון שניות לעריות, ושבות לשבת. דכתיב (ויקרא י"ח) ושמרתם את משמרתי, עשו משמרת למשמרתי:

עיקר תוספות יו"ט

(א) **כשנגלה** בסיני קבלה בכללותיה ופרטיה ודקדוקיה ולא נתחדשה לו הלכה. וכדאיתא בתורת כהנים שהביא רש"י בתחלת פרשת בהר סיני. ולהוראה זו אמר מסיני. ולא דבר ריק הוא שהרי זה אות על הדת, אחת היא לאמה, כנסת ישראל שקבלוה. ברה היא ליולדתה, התלמידים בנים הם לה', מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל קבל משה. שנאמר ועליהם ככל הדברים וכדדרשינן במגילה כו'. ועתוי"ט: (ב) **ומסרה** כו'. מה שקיבל מסר ליהושע. אבל במשה לא יוכל לומר שנמסרה לו, כי לא נמסר לו שער החמשים, כמבואר במסכת ר"ה דף כ"א:

(ג) **ונביאים** מסרוה כו'. כלומר שאע"פ שלא כל הכנסיה היו נביאים נמסרה להם התורה כולה כו'. אבל אח"כ שנתמעטו הדורות לא נמסרה כולה, אבל קבל כל אחד כפי כחו. ומ"מ התורה שבידו קבלה היא איש מפי איש עד מרע"ה: (ד) **והעמידו.** אמרו לשון עמידה, לפי שמימות משה עד ימות רבן גמליאל היו לומדין בעמידה והרב יושב על הכסא. מדרש שמואל. ולי נראה לשון והעמידו, להעמידם בהבנת אמתתה של תורה [ועם שיהיו התלמידים הרבה] כי זהו עמידה וקיום, ושקר אין לו רגלים:

ביאורים לפרקי אבות

מתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

פרק שני

טז הוּא הָיָה אוֹמֵר: לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר, וְלֹא אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה (מח), נוֹתְנִין לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה, וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ (מט), וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן (נ) שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא.

פירוש ר"ע מברטנורא

לא עליך המלאכה לגמור. לא שכרך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה. ושמא תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר, ולא אתה בן חורין ליבטל. על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: **לעתיד לבוא.** לעולם הבא:

עיקר תוספות יו"ט

(מח) **הרבה.** לפי שאמר לעיל והשכר הרבה נמשך לאדם מזה לומר הנה אקבל שכר הרבה כשאלמד שעה אחת ואח"כ אני יושב בטל מתורה כי כבר יש לי שכר הרבה לקבל. לכך אמר אם למדת הרבה כו' דאל"ה לא שהרי אדרבה יש לך עונש בעון ביטול תורה. מד"ש. ולא אמרו אחד המרבה ואחד הממעיט כו' אלא כשנעריך ג"כ המנדבים מה ערכם, היינו שהעשיר מרבה והעני ממעיט, אבל לא כשיש ביכלתו להרבות והמעיט. ועתוי"ט: (מט) **שכר כו'.** ולא תעלה על דעתך שכשתקבל המתנה הרמוזה במתן ובהרבה, שינוכה משכרך. מד"ש: (מ) **ודע כו'.** כלומר אין הכוונה כדי שתעבוד ע"מ לקבל פרס. רק כוונתי היא זאת שתדעהו דרך ידיעה לבד וכדלעיל. ויש גורסים שמתן, בשי"ן. ולפ"ז י"ל דאתא למימר דאפילו מתן שהיא המתנה, בהאי עלמא ליכא, ולכך אל תתמה בראותך הצדיקים אם מרעה אל רעה יצאו. כ"כ במד"ש:

"פרקי אבות הם חלק מתושבע"פ שלימודה צריך להיות בהבנה והשגה דוקא, ולכן אין להסתפק **באמירת** פרקי אבות, אלא צריכים **ללמדם** בעיון, כראוי בתושבע"פ.

אלא שמכיון ש"איני מבקש . . אלא לפי כחן", לא תובעים מכאו"א שילמד בעיון את כל המשניות דכל פרק בכל שבת ושבת, מכיון שמסתמא ענין זה יקשה להביאו לידי פועל; אבל עכ"פ משנה אחת בכל פרק, יש ללמוד בעיון כדבעי בתושבע"פ, והיינו שנוסף לאמירת המשניות בנוסח דאדמו"ר הזקן המודפס בסידור (ששם לא נדפסו המפרשים), יחזיק לידו ג"כ ספר משניות עם מפרשי המשנה, עכ"פ ספרי המשניות עם עיקר תוספות יו"ט ופירוש רבי עובדי' מברטנורא (המפרשים היסודיים), וילמד מתוכם עכ"פ משנה אחת כאמור עם המפרשים (שהם התושבע"פ בתושבע"פ גופא).

והאמור שייך במיוחד לתלמידי התמימים, שזהו עיקר ענינם – לימוד התורה בפירושי', בהבנה והשגה, ואדרבה: הסדר אצלם הוא הפוך – בתחילה לימוד לעיונא, ואח"כ אמירה סתם".

(משיחת ש"פ נשא, י"ב סיון ה'תנש"א – התוועדות א' – בלתי מוגה)

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

ביאורים לפרקי אבות

המשנה עם פירוש ר"ע מברטנורא ועיקר תוי"ט

מעין והתחלת השכר דלע"ל בזמן העבודה עתה

בהתחלת פרק ראשון – "משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו'" לכאו"א מישראל עד סוף כל הדורות, "והעמידו תלמידים הרבה" – מודגשת כללות העבודה דבנ"י בקיום התורה, ובסוף פרק שני – "ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא" – מודגש ענין השכר.

[. .] ובסגנון המשנה דפרקי אבות: "ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא" – דיש לומר הפירוש בזה, שהעבודה עצמה היא מתוך התקשרות והתחברות ("דע", ש"דעת הוא לשון התקשרות והתחברות") עם המעמד ומצב ד"שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", היינו, שבזמן העבודה ("היום לעשותם") ישנו מעין ודוגמא והתחלת השכר דלעתיד לבוא.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בפרשת כי תצא עצמה – שבה נאמר הציווי דנתינת שכר שכיר (פועל) באופן ש"ביומו תתן שכרו", ומזה מובן גם בנוגע לנתינת השכר על עבודתם של בנ"י ע"י הקב"ה (בדוגמת "בעל הבית" ששוכר "פועלים", "בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך", כלשון המשנה בפרקי אבות דשבת זו), שנוסף על "מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", "למחר לקבל שכרם", צ"ל וישנו גם השכר שניתן בו ביום, "ביומו" ("היום לעשותם") תתן שכרו".

[. .] ונוסף על קבלת השכר באופן ש"ביומו תתן שכרו", ישנו גם "מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", "למחר לקבל שכרם" (באלף השביעי) – כללות השכר על מעשינו ועבודתינו דכל בנ"י שבכל הדורות במשך שית אלפי שנין דהוי עלמא, כולל גם השכר על העבודה דבנ"י בימות המשיח, ובפרט כשיחיו המתים (כל בנ"י שבכל הדורות שלפנ"ז), שאז דוקא תהי' העבודה דלימוד התורה וקיום המצות בתכלית השלימות: בלימוד התורה – "תורה חדשה מאתי תצא", גילוי פנימיות התורה, "סוד טעמי' וצפונותי'", ובקיום המצוות (נוסף על השלימות דקיום כל המצוות, גם התלויות בהכניסה לארץ וירושה וישיבה ובנין ביהמ"ק, כמצות ביכורים) – השלימות היתירה "כמצות רצונך".

[. .] לפרסם בכל מקום ומקום שעומדים בסיום וחותם דמעשינו ועבודתינו ("כי תצא למלחמה על אויבך"), ובהתחלת התקופה דתשלום השכר, "מתן שכרן של צדיקים" ("כי תבוא אל הארץ גו' וירשתה וישבת בה"), ובהתאם לכך צריכה להיות העבודה גם בענינים השייכים לימות המשיח, החל מלימוד התורה בעניני משיח וגאולה וביהמ"ק, ועוד ועיקר – מתוך מנוחה והתיישבות, שמחה וטוב לבב, כולל גם ע"י עריכת התוועדויות של שמחה, ובמיוחד בשייכות לשמחת נישואין ושבעת ימי המשתה (כולל גם חיזוק "מנהג ישראל" לערוך סעודת עניים), מעין ודוגמא והכנה לקיום היעוד "אז (לעתיד לבוא) ימלא שחוק פינו", אשר, בדורנו זה, שנשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששמו השני "יצחק", ע"ש הצחוק והשמחה, הוא נשיא השמיני ("אז" בגימטריא שמונה) להבעש"ט, נעשה הענין ד"ימלא שחוק פינו" (לא בלשון עתיד, "אז", אלא) בלשון הוה.

(משיחות ש"פ תצא, י"ד אלול ה'תנש"א)

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!